

ратурни връзки и взаимовлияние“ той проследява основните линии във взаимоотношенията между двете страни. Изходният тезис, че често влиянията се оказват действени до толкова, доколкото отговарят на външните потребности, диктуват се от близките икономически и политически предпоставки, дава възможност на автора да покаже някои от най-преските литературни взаимодействия, от „докосванията“ между творците на съседните страни. Един от въпросите, изяснен по-подробно, е интересът на българската обществено-класова завоюванията на гръцката литература след Девети септември и перспективите на преводната литература. Макар че могат да се направят редица допълнения за историческите фактори, обусловили зonalната близост на литературите ни, за типологическите сходства в основните линии на националните литературни процеси, пред нас е актуално по замисъл изследване, с умело поставени акценти върху виталния духовен континент.

„Гръцки литературни паралели“ е книга, в която се изясняват професионалните качества на М. Жечев, способността му да анализира творби и тематични цялости от гръцката литература с богат инструментариум. Чрез портретите на редица писатели авторът очертава една обща картина на нашия век — извличайки изводи за спецификата на гръцката литература като своеобразен феномен в границите на сложна национална, политическа и културна история. Може би някои от оценките ще събудят възражения, но най-хубавото в книгата е полемичният ѝ аспект, аналитичната дълбочина, индивидуалната позиция при разгръщане на темите и проблемите. „Гръцки литературни паралели“ дава представа за някои методологически „тревови“ на балканското литературознание, както и за очертаващите се пред него перспективи. Тя е пример за съвременно активно отношение към културното наследство на балканските народи.

Лилия Кирова

„ИСТОРИЯ РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ X—XVII ВЕКОВ“. М., изд. „Просвещение“, 1980. Под ред. Д. С. Лихачева. Авторы учебного пособия: Л. А. Дмитриев, Д. С. Лихачев, Я. С. Лурье, А. М. Панченко, О. В. Творогов

В началото на 1980 г. студентите от специалността руски език и литература на педагогическите вузове в СССР получиха прекрасен учебник — „История русской литературы X—XVII веков“ под редакцията на акад. Д. С. Лихачев, който е и един от авторите на учебника. Това сериозно, дълбоко научно и заедно с това напълно достъпно за студентското съзнание учебно пособие безусловно ще намери най-топъл прием и сред преподавателите по руска литература в университетите и педагогическите вузове в България. При това именно сред преподавателите по руска класическа и руска съвременна

литература, а не само по староруска литература, защото на авторите на горепосочения учебник, опиращи се на двете основни положения на В. И. Ленин в учението му за културното наследство, се е удало убедително и всеотдайно да покажат значението на староруската литература. А значението на староруската литература, както се отбелязва в предговора към учебника, се състои преди всичко в това, че „тя ни помага да разберем достиженията на великата руска литература от XIX и XX в. В староруската литература се намират изворите на високата гражданственост и идейност на руската литература от новото време. Старата руска литература предава на руската литература от новото и най-новото време своята висока идейност, огромния си художествен опит, гъвкавостта и богатството на литературния език, на образната система“ (с. 4). Обхващайки огромен (и по продължителност във времето, и в количествено-жанрово отношение) материал — първата глава започва с разглеждане на въпроса за възникването на староруската литература, последната завършва с изследване на стила барок в руската литература от XVII в. — авторите са съумели да избягнат наглед непреодолимите за дадения род пособия мозаичност и претрупаност. Както разглеждат сложния процес на формирането на старата руска литература, те нито за миг не забравят за главното — за нейното своеобразие. Литературата е необходима съставна част от историята на страната. Руската литература още от времето на своето зараждане се формира като литература, съществуваща не за себе си, а за обществото. Учебникът „История русской литературы X—XVII веков“ убедително прокарва и доказва мисълта, че „своеобразието на старата руска литература не е само в характера на отделните ѝ произведения, но и в особения път на нейното развитие — път, свързан най-тесно с руската история, отговарящ на потребностите на руската действителност. Старата руска литература винаги е била пропитана от широките обществени проблеми на своето време“ (с. 459). Както отбелязват авторите на учебника, староруският писател още през XI в. възприема своя труд като труд в служба на родната страна. Староруската литература винаги се е отличавала с особена сериозност, опитвала се е да отговори на главните въпроси на живота, зовяла е към преобразование в него, имала е различни, но винаги високи идеали. Всички руски писатели високо оценяват писателската служба. „Всеки от тях — както пише в предговора акад. Д. С. Лихачев — е в някаква степен пророк-изобличител, а някои са просветители, разпространители на знания, тълкуватели на действителността, участници в гражданския живот на страната“ (с. 7). Това чувство за високото призвание на писателя се предава и на руската литература от новото време. Руската литература се развива под влияние на чувств-

вото за високата обществена отговорност на нейните създатели. Това е постоянна особеност на руската литература в продължение на цялото ѝ съществуване — от самите извори на възникването ѝ до наши дни. Затова особено интерес представлява осветляването в учебника на появата на староруската литература. В основата на изясняването на този въпрос лежи утвърждаването на особената роля на българската писменост и култура — мисъл, намерила широко отражение в трудовете на акад. Д. С. Лихачов и нееднократно потвърждаваща се от неговите задълбочени научни изследвания.

Прескачайки, както и повечето други народи в Европа, робовладелския строй, Русия не познава античен стадий в развитието на своята култура. Появата на литературата, и при това литература, високо съвършена за своето време, е могла да се осъществи само благодарение културната помощ на съседните страни. Таква страна се оказват Византия и България. Акад. Д. С. Лихачов подчертава особеното значение на културния опит на България, в която истинската писменост и литература се появяват един век по-рано при сходни условия. България, също така непознаваща в основни линии робовладелския строй, усвоява културния опит на същата тази Византия в обстоятелства, близки на онези, които се създават столетие по-късно в Русия при усвояването на византийската и българската култура от нея. Но „Русия получава византийския културен опит не само в неговото непосредствено състояние, но и в „адаптиран“ от България вид“, което значително ускорява самия процес на усвояемост, а това се отразява твърде благоприятно върху развитието на староруската литература. Разбира се, в учебника се подчертава мисълта, че възприемането на чуждата култура с нейните многовековни традиции от източните славяни е активно, творческо, отговаря на вътрешните потребности на развиващата се Стара Русия, стимулира възникването на собствената ѝ литература.

Авторите на пособито назовават обстоятелствата, позволили на българската литература да изиграе ролята на посредница в своеобразния процес на трансплантация на византийската литература на руска почва: близостта на старославянския (старобългарския) и староруския език, наличието на азбуката, създадена от великите славянски просветители Кирил и Методий през IX в., вече съществуващите преводи на гръцки книги на старобългарски език. Явлението „трансплантация“ се оказва изключително прогресивно. Вече няколко десетилетия след началото на този процес в Русия по образец на преводните паметници започват да се създават свои, оригинални произведения. В главата за възникването на староруската литература е подчертано, че старобългарската литература, изпълнявайки функцията на литературно-посредница за южните и източните славяни,

обединява книжовността на славянските народи (особено на България, Сърбия и Русия) много дълго време, почти до началото на новото време, макар че, разбира се, във всяка от тези литератури все повече нараства относителният дял на „своите произведения“.

Сред първите преводи и книги, донесени от България и получили широко разпространение в Русия, в учебника са назовани „Изборникът“ на Светослав от 1073 г. — копие от българския сборник, съставен още в началото на X в. за българския цар Симеон, византийски хроники, апокрифи (някои от тях отразяват възгледите на богомилите), „Шестоднев“ на Йоан Екзарх и др.

Благодарение на преписването от българските оригинали и на непосредствените преводи от гръцки и други езици Русия възприема много от жанровете на византийската литература, при това ги възприема в най-добрите, класически образци, което дава възможност на руската литература през първите векове на своето съществуване не само да се учи и да постига, но и сама да твори нови културни и исторически ценности.

Трябва да се отбележи, че на България, на нейната писменост, на просветителите ѝ, на българските книги и българските автори е отделено значително внимание от съставителите на учебника и правилно и дълбоко (доколкото позволява това характерът на подобен род книги) е осветлена ролята, която те са изиграли за възникването, формирането и развитието на староруската литература. Така например, когато говорят за подема на националното самосъзнание в Русия след Куликовската битка, 600-годишнината от която се отбелязва през настоящата 1980 г., спомогнало за разцвета на културата и предизвикало повишен интерес към миналото, пробудило стремеж към възвръщането на националните традиции и едновременно с това засилило културното общуване на руските земи с другите държави, авторите на учебника се спират на въпроса за възобновяването на традиционните връзки на Русия с Византия и с южнославянските страни (България, Сърбия), отбелязвайки, че културният разцвет от края на XIV и началото на XVI в. спомога за разширяването на културните връзки на руските земи с тези страни. Сред лицата, изиграли голяма роля в руската литература от края на XIV и първата половина на XV в., наред със сърбина Пахомий Логотет заслужено внимание е отделено на българите Киприан и Григорий Цамблак. С името на митрополит Киприан в руската агиография се свързват първите прояви на експресивно-емоционалния стил, един от представителите на който е и Пахомий Логотет, и с това също се подчертава немаловажното значение за общуването на руската книжовна култура с книжовната култура на България и Сърбия при възникването и развитието на панегирическия стил в Русия. През този период в Русия се появяват голямо количество

южнославянски ръкописи и преводи. Руската литература тясно взаимодействува с литературата на Византия и на южнославянските страни. Ориентацията на руската литература предимно към литературата на Югоизточна Европа (гръци, балкански славяни) продължава до XVI в., когато по силата на създадената се историческа обстановка се определя културната преориентация на Русия.

В беседа с кореспондента на в. „Антени“ по случай съобщението за удостояването на акад. Д. С. Лихачов с новоучреденото почетно звание „Лауреат на Международната награда „Братя Кирил и Методий“ последният изказа мисълта, че сближението между СССР и Народна република България представлява единствено по рода си явление. Многоброй-

Евгения Макаренко

Преведе от руски Ралица Маркова